

SELEVCIA

AD CALYCADNVM

Sayı V - 2015

OLBA KAZISI SERİSİ

SELEVCIA AD CALYCADNVM V

Olba Kazısı Serisi V

Olba Kazısı Serisi V
SELEVCIA AD CALYCADNVM V

Seleucia ad Calycadnum, uluslararası hakemli dergidir ve her yıl Mayıs ayında bir sayı olarak basılır. Yollanan çalışmalar, giriş sayfalarında belirtilen yazım kurallarına uygunsa yayınlanır, çalışması yayınlanan her yazar, çalışmanın baskı olarak yayınlanmasını kabul etmiş ve telif haklarını *Seleucia ad Calycadnum* yayınına devretmiş sayılır. *Seleucia ad Calycadnum* kopya edilemez ancak dipnot referans gösterilerek yayınlarda kullanılabilir.

Seleucia ad Calycadnum, uluslararası hakemli dergidir ve her yıl Mayıs ayında bir sayı olarak basılır. Yollanan çalışmalar, 7. sayfada belirtilen yazım kurallarına uygunsa yayınlanır, çalışması yayınlanan her yazar, çalışmanın baskı olarak yayınlanmasını kabul etmiş ve telif haklarını *Seleucia ad Calycadnum* yayınına devretmiş sayılır. *Seleucia ad Calycadnum* kopya edilemez ancak dipnot referans gösterilerek yayınlarda kullanılabilir.

Editörler

Emel Erten
Diane Favro
Murat Özyıldırım
Tuna Akçay

Bilim Kurulu

Prof. Dr. Salim Aydıöz
Prof. Dr. Halit Çal
Prof. Dr. Çiğdem Dürüşken
Prof. Dr. Efrumiye Ertekin
Prof. Dr. Emel Erten
Prof. Dr. Diane Favro
Prof. Dr. Turhan Kaçar
Prof. Dr. Gülgün Köroğlu
Prof. Dr. Erendiz Özbayoğlu
Prof. Dr. Scott Redford
Prof. Dr. Aygül Süel
Prof. Dr. Harun Taşkiran
Prof. Dr. Fikret Yegül
Doç. Dr. Sedef Çokay-Keççe
Doç. Dr. Hacer Sibel Ünalın
Doç. Dr. Mehmet Fatih Yavuz
Yrd. Doç. Dr. Figen Çevirici-Coşkun
Yrd. Doç. Dr. Merih Ereğ
Yrd. Doç. Dr. Fikret Özbay
Yrd. Doç. Dr. Hüseyin Murat Özgen
Yrd. Doç. Dr. Sema Sandalcı
Yrd. Doç. Dr. Muammer Ulutürk
Dr. Vujadin Ivanisevic

Seleucia ad Calycadnum
Olba Kazısı Serisi V
Sayı: 5

ISSN: 2148-4120

Kapak Tasarım

Tuna Akçay

Yazışma Adresi

Okt. Murat Özyıldırım
Mersin Üniversitesi Fen - Edebiyat Fakültesi
Arkeoloji Bölümü, Çiftlikköy Kampüsü, 33342,
Mersin - Türkiye
Tel: 00 90 324 361 00 01 - 4735
E – posta: ozyildirimmurat@gmail.com

Adres

Homer Kitabevi ve Yayıncılık Ltd. Şti.
Yeni Çarşı Caddesi, No: 12/A
Galatasaray, Beyoğlu, 34433, İstanbul
Tel: 0212 249 59 02
www.homerbooks.com
e-mail: homer@homerbooks.com

Baskı

Altan Basım San ve Tic. Ltd. Şti.
Yüzyıl Mah. Matbaacılar Sitesi No: 222
Bağcılar/İstanbul
Sertifika No: 11968

Dağıtım

Homer Kitabevi ve Yayıncılık Ltd. Şti.
Yeni Çarşı Caddesi, No: 12/A
Galatasaray, Beyoğlu, 34433, İstanbul
Tel: 0212 249 59 02

Olba Kült Alanlarından Cam Buluntular
Emel Erten
11

Eski Çağ'da Tıp'ta Cam Kullanımına
İlişkin Gözlem ve Kanıtlar
Emre Taştëmür
31

Bizans Döneminde Buhur - Buhurdan
Kullanımı ve Mersin Müzesi'ndeki
Buhurdan Örnekleri
Gülgün Köroğlu
51

Olba Manastırı 2014 Yılı Kazı
Sonuçlarının Değerlendirilmesi
Murat Özyıldırım
79

Hippodamos Tarzındaki Kent Planı ve
Klazomenai MÖ 4. Yüzyıl Yerleşiminin
Bu Kent Planı İçindeki Yeri Hakkındaki
Düşünceler
Fikret Özbay
101

Roma İmparatoru Claudius ve Ođlu
Britannicus'un Ölümünün Arkasındaki
Kadın: Locusta
Meral Hakman
121

Olba Kazısında Ele Geçen Rhodos
Amphora Mühürleri
Murat Özyıldırım - Erkan Alkaç
141

Kadıkalesi Zeuxippos Ailesi
Seramiklerinin Tipolojisi
Filiz İnanan
153

Şifaverici Azize Thecla: Mucizeleri ve
Olbalı Çocuk
Sevim Ayteş Canevello
185

Aras Boyalılarının İşlevselliği
Ayhan Yardımcıel
197

Olba Kazısı Camları Arkeometrik
Çalışmaları
Mahmut Aydın - Ali Akın Akyol - Emel Erten
- Emine Torgan
207

Teos Hellenistik Dönem Surları
Çevresindeki Sondajlarda Bulunan
Seramiklerin Arkeolojik ve Arkeometrik
Ön Çalışmaları
Rahşan Tamsü Polat - Ali Akın Akyol - Yusuf
Kağan Kadiođlu
221

Kitap Tanıtımı: Genç Plinius'un Anadolu
Mektupları
Emel Erten
237

PRAEFATIO

Olba Kazısı Serisi içinde yayınlanan *Seleucia ad Calycadnum* dergimizin 2015 yılı, V. sayısını bilim dünyasıyla buluşturmanın mutluluğunu yaşıyoruz. Yılda bir sayı çıkan dergimiz, Türkiye’de bir arkeolojik kazı ekibinin çıkardığı tek süreli yayın olma özelliğini devam ettirmektedir. Seleucia ad Calycadnum’un sayfaları, her zaman olduğu gibi, Arkeoloji, Klasik Filoloji, Sanat Tarihi, Eski Çağ Tarihi konularında bilim insanlarının çalışmaları için açıktır.

Öncelikle çalışmalarını dergimize gönderen ve sayfalarımızda okuyabileceğiniz yayınları değerlendiren saygıdeğer bilim insanlarımıza şükranlarımızı sunarız. Arkeoloji camiasının, yaptıkları seçkin yayınlarla haklı saygınlığını kazanan Homer Kitabevi’nin sahibi, sevgili dostumuz, Ayşen Boylu’ya ve derginin basıma hazırlanmasındaki büyük emekleri nedeniyle Sinan Turan’a çok teşekkür ederiz.

Editörler:

Prof. Dr. Diane Favro

Prof. Dr. Emel Erten

Okt. Murat Özyıldırım (MA)

Öğr. Gör. Tuna Akçay (MA)

PREFACE

We are glad to present the fifth issue (2015) of our journal *Seleucia ad Calycadnum* as part of the Olba Excavations Series. Published annually, the journal maintains its leading position as the only periodical published by an archaeological excavation team in Turkey. *Seleucia ad Calycadnum* welcomes the studies of scholars of Archaeology, Classical Philology, History of Art and Ancient History as it always has done in the past.

We firstly wish to express our gratitude to the honorable scholars who have sent their studies to our journal. We thank our dear friend Ayşen Boylu, owner of Homer Books. Homer has rightfully won acclaim in the archaeological community with its distinguished publications. We are also indebted to Sinan Turan, who devoted great effort to prepare *Seleucia ad Calycadnum* for publication.

Editors:

Prof. Dr. Diane Favro

Prof. Dr. Emel Erten

Murat Özyıldırım (Classical Philologist, MA)

Tuna Akçay (Archaeologist, MA)

Olba Kazısı Serisi V SELEVCIA AD CALYCADNVM

Makale Başvuru Kuralları

Seleucia ad Calycadnum, Olba Kazısı yayını olarak yılda bir sayı yayınlanır. Yayınlanması istenen makalelerin en geç Şubat ayında gönderilmiş olması gerekmektedir. *Seleucia ad Calycadnum*, arkeoloji, eski çağ dilleri ve kültürleri, eski çağ tarihi, sanat tarihi konularında yazılan, daha önce yayınlanmayan yalnızca Türkçe, İngilizce çalışmaları ve kitap tanıtımlarını yayımlar.

Yazım Kuralları

Makaleler, Times New Roman yazı karakterinde, word dosyasında, başlık 12 punto, baş harfleri büyük harf, metin 10 punto, dipnot ve kaynakça 9 punto ile yazılmalıdır. Çalışmada ara başlık varsa, bold ve küçük harflerle yazılmalıdır. Türkçe ve İngilizce özetler, makale adının altında 9 punto olarak ve en az iki yüz sözcük ile yazılmalıdır. Özetlerin altında İngilizce ve Türkçe beşer anahtar sözcük, 9 punto olarak “anahtar sözcükler” ve “keywords” başlığının yanında verilmelidir.

- Dipnotlar, her sayfanın altında verilmelidir. Dipnotta yazar soyadı, yayın yılı ve sayfa numarası sıralaması aşağıdaki gibi olmalıdır.
Demiriş 2006, 59.
- Kaynakça, çalışmanın sonunda yer almalı ve dipnottaki kısaltmayı açıklamalıdır.

Kitap için:

Demiriş 2006 Demiriş, B., Roma Yazınında Tarih Yazıcılığı, Ege Yay., İstanbul.

Makale için:

Kaçar 2009 Kaçar, T., “Arius: Bir ‘Sapkın’ın Kısa Hikayesi”, Lucerna Klasik Filoloji Yazıları, İstanbul.

- Makalede kullanılan fotoğraf, resim, harita, çizim, şekil vs. metin içinde yalnızca (Lev. 1), (Lev. 2) kısaltmaları biçiminde “Levha” olarak yazılmalı, makale sonunda “Levhalar” başlığı altında sıralı olarak yazılmalıdır. Bütün levhalar, jpeg ya da tift formatında 300 dpi olmalıdır. Alıntı yapılan levha varsa sorumluluğu yazara aittir ve mutlaka alıntı yeri belirtilmelidir.
- Latince - Yunanca sözcüklerin yazımında özel isimlerde; varsa Türkçe ek virgülle ayrılmalı, örneğin; Augustus’un, cins isimler italik yazılmalı, varsa Türkçe ek, italik yapılmadan sözcüğe bitişik yazılmalıdır, örneğin; *caveamın*.
- Tarih belirtilirken MÖ ve MS nokta kullanılmadan, makale başlıkları ile yazar ad ve soyadlarında sadece baş harfler büyük harf olarak yazılmalıdır.

Olba Excavations Series
SELEVCIA AD CALYCADNVM

Scope

Seleucia ad Calycadnum is annually published by the Olba Excavations Series. Deadline for sending papers is February of each year. Seleucia ad Calycadnum features previously unpublished studies and book reviews on archaeology, ancient languages and cultures, ancient history and history of art written only in Turkish or English.

Publishing Principles

Articles should be submitted as word documents, with font type Times New Roman, font sizes 12 points for headings (first letters should be capitalized), 10 points for text, and 9 points for footnotes and references. Abstracts written in both Turkish and English should appear below the name of the article, should be of size 9 points and the minimum word count is 200 words. Below the abstracts, a minimum of 5 keywords for both languages should be included (of size 9 points) below the headings “anahtar sözcükler” and “keywords”.

- Footnotes should be given under each page. The ordering of author surname, year of publication and page number should be as follows:
Demiriş 2006, 59.
- The reference list should appear at the end of the study and should explain the abbreviation given in the footnote.

Book format:

Demiriş 2006 Demiriş, B., Roma Yazınında Tarih Yazıcılığı, Ege Yay., İstanbul.

Article format:

Kaçar 2009 Kaçar, T., “Arius: Bir ‘Sapkın’ın Kısa Hikayesi”, Lucerna Klasik Filoloji Yazıları, İstanbul.

- Photographs, pictures, maps, drawings, figures etc. used in the article should be referred to in the text as (Fig. 1), (Fig. 2) as abbreviations, and an ordered list of these items should appear at the end of the article under the heading “Figures”. All figures should be in JPEG or TIFF format with 300 dpi. If there are figures cited, the responsibility lies with the author and citation should be explicitly given.

Olba Manastırı 2014 Yılı Kazı Sonuçlarının Değerlendirilmesi

Murat Özyıldırım*

Özet

Olba, Erken Hıristiyanlık Dönemi'nin Isauria kentleri arasında dinî bakımdan önemli bir yerleşimidir. Olba, söz konusu dönemde Seleucia ad Calycadnum Başpiskoposluğu'na bağlı bir piskoposluk merkezidir. Olba'yı Isauria'nın diğer yerleşimlerinden, kentte bulunan Mağara – Kilise ve manastır, farklı ve daha önemli kılmaktadır. Kazılarla birlikte manastırın mimarisi üzerine bilgiler artmakta ve buluntular, manastırdaki yaşam hakkında önemli ipuçları vermektedir. Öte yandan kazılarla ortaya çıkarılan yeni mekânlar, Olba Manastırı'nın daha evvel çizilen planlarının yenilenmesini zorunlu kılmaktadır. Olba Manastırı'nda ulaşılan sonuçlar, bilimsel makaleler ve tamamlanan iki yüksek lisans teziyle bilim dünyasına duyurulmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Olba, Olba Manastırı, Isauria, Cilicia.

Abstract

During the Early Christianity, Olba, from religious perspective, is an important city among the cities in Isauria. In the related Period, Olba, is a bishopric center which was the part of Archbishopric of Seleucia ad Calycadnum. The

* Latince Okutmanı Murat Özyıldırım (MA) Mersin Üniversitesi, Fen – Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü - 33342 Mersin. E – posta: ozyildirimmurat@gmail.com. Olba'da 2001 yılından beri birlikte çalışmaktan büyük bir mutluluk duyduğum, Olba Manastırı üzerine yaptığım araştırma ve yayınlarımı her zaman destekleyen Gazi Ü. Arkeoloji Bölümü öğretim üyesi, çok sevgili arkadaşım Prof. Dr. Emel Erten'e ve manastırın fotoğraflanması için, başarılarıyla gurur duyduğum aziz evladım, Gazi Ü. Arkeoloji Bölümü Öğr. Gör. Tuna Akçay'a (MA) müteşekkirim.

significance and more important than other cities in Isauria is that there is a cave-church and monastery. We learn more about architecture of Monastery by the excavations and the findings give us important clues about the life in the Monastery. On the other hand the new sites that are being discovered, makes it an obligatory for old architectural plans to be renewed. The new conclusions on Olba Monastery will be published in the Journals as articles and two theses.

Keywords: Olba, Monastery of Olba, Isauria, Cilicia.

Giriş

Olba'nın Prof. Dr. Emel Erten başkanlığında 2001 - 2009 yılları arasında TC Kültür ve Turizm Bakanlığı izni ile yapılan yüzey araştırmaları, kentin *akropolis* ve çevresinde Erken Hıristiyanlık Dönemine ait kiliselere sahip olduğunu göstermektedir. Araştırmalarda kent merkezinde (*akropolisin* kuzeybatısı) Olba'nın katedralinin bulunduğu da belirlenmiştir. Öte yandan Olba'yı Cilicia ve Isauria'nın diğer kentlerinden Hıristiyanlık açısından ön plana çıkaran iki dinî yapı bulunmaktadır. Bu önemli Hıristiyanlık yapıları; Olba kentinin en erkene tarihlenen kilisesi olma özelliğine sahip olan mağara – kilise ile manastırdır. Her iki yapı da Olba *akropolisinin* doğusundaki Şeytanderesi Vadisi içinde yer almaktadır. Olba Manastırı, Şeytanderesi Vadisi'nin girişinde *aquaeductusun* yaklaşık 300 m. güneyinde yer almaktadır.

Cilicia bölgesinde Tek Tanrı inancı, Hıristiyanlıkla birlikte başlamıştır. Hıristiyanlığın I. yüzyılda bölgede yayılmaya başlamasından önceki dönemlerde Yahudiler, buradaki kentlerde yaşamaktadır ve bu konuya dair yazılı kaynaklarda bilgiler bulunmaktadır¹. Yaklaşık 950 m rakımlı, bir dağ yerleşimi olarak Olba, Erken Hıristiyanlık Dönemi'nde Isauria bölgesinin Seleucia ad Calycadnum Başpiskoposluğu'na bağlı bir piskoposluk merkezidir. Kentin ismi, piskoposlarının katıldığı çeşitli konsillere ait yazılı belgelerde görülmektedir².

Bakanlar Kurulu kararıyla 2010 yılında Olba'da Prof. Dr. Emel Erten başkanlığında başlayan arkeolojik kazılarda 2011 yılında Olba

1 Cilicia'da Yahudilerin varlığına dair tespitler için bkz.; Ayteş Canevello 2012, 119 - 139.

2 Erken Hıristiyanlık Dönemi'nde Olba'nın durumu, Olba piskoposlarının isimleri ve katıldıkları konsiller için bkz.; Özyıldırım 2003; Özyıldırım 2005, 61 ve 62; Yeğin 2015, 11 - 15; Olba'da Hıristiyanlara ait mezarlar için bkz.; Akçay 2011, 138, 139 ve 140; Olba Manastırı'nda 19. yüzyıl sonlarından itibaren yapılan incelemeler için bkz. Özyıldırım 2011, 154 ve 155.

Manastırı'nda da kazı çalışmaları başlamıştır. Böylece arkeolojik kazılar, kentin Erken Hıristiyanlık Dönemi'ne ait önemli ve yeni veriler sunabileceğini düşündüğümüz dinî bir yapıyı da kapsayacak şekilde genişletilmiştir.

Olba kenti, genel anlamda en parlak dönemini Erken Hıristiyanlık Dönemi'nde geçirmiştir. Bu durum, Yunanca – Latince yazılı kaynaklarda yer alan bilgilerden, Prof. Dr. Emel Erten başkanlığındaki ekibimiz tarafından yapılan arkeolojik yüzey araştırmaları ve gerçekleştirilen kazılarla birlikte tespit edilen, Hıristiyanlığın kentteki izlerini gösteren arkeolojik kalıntılardan açıkça anlaşılmaktadır³. Manastırın içinde piskoposlara ait kabirleri barındıran tonozlu mezar yapısı, bölgedeki benzer örneklerle karşılaştırıldığında 480 – 520 yılları arasına tarihlenmektedir⁴. Olba'daki önemli Hıristiyanlık dinî yapılarından biri olan Olba Manastırı'nın 5. yüzyılın sonuna tarihlendiği, arkeolojik verilerle ortaya konmaktadır⁵.

Manastır Planının Yeni Çizimi

Manastırda başlatılan kazılarla birlikte 2012 yılında, tamamen toprak altında kalmış olan ve düzenli bir taban döşemesinin bulunduğu, alt kat güney odası, M3 açması ile ortaya çıkarılmıştır⁶. Manastırdaki çalışmalara ara verilen 2013 yılından sonra 2014 yılında kazı, M3 açmasının batısında, yapının orta mekânının güney batısında yer alan bölümde, 4.50 m. x 5. 80 m. ölçülerindeki M4 açması ile devam etmiştir⁷. Ardından M4 açması ile kuzeyinde yer alan tonozlu mezarın arasında kalan bölüm M5 açması olarak adlandırılıp kazı alanına dâhil edilmiştir (Lev. 1).

Olba Manastırı'nın mimari çizimlerinin ilki Keil ve Wilhelm tarafından 1931 yılında yayınlanmıştır⁸. Söz konusu yayında yer alan çizim, dönemin zor çalışma koşulları arasında kısa sürede gerçekleştirilmesi nedeniyle yapıya ait birçok eksiklikleri barındırmaktadır. Manastıra ait

3 Özyıldırım 2003; Özyıldırım 2012, 105 – 118; Erten 2015, 117, 119, 120.

4 Özyıldırım 2013, 216.

5 Özyıldırım 2013, 216; Erten 2014, 65; Özyıldırım 2015, 66.

6 Özyıldırım 2013, 218 ve 222 (Lev. 3).

7 Olba Manastırı'nda 2014 kazı döneminde görev alan çok sevgili öğrencilerim; açma başkanı, Ardahan Ü. Arkeoloji Bölümü Arş. Gör. Yavuz Yeğin'e (MA) ve arkeolog Müslime Tokuştepe'ye (Gazi Ü. Arkeoloji B. YL), mimari çizimleri gerçekleştiren İzzettin Azi'ye (MEÜ Mimarlık Fak.), küçük eser çizimleri için Gizem Kafadar'a (Gazi Ü. Arkeoloji B.), öğrencilerimiz; Ahmet Kürkçü (Gazi Ü. Arkeoloji B.) ve Alican Sarıaslan'a (MEÜ Arkeoloji B.) özverili çalışmaları için teşekkür ederim.

8 Olba Manastırı için bilgiler ve ilk çizilen plan için bkz. Keil ve Wilhelm 1931 fig. 86.

daha geniş kapsamlı ikinci plan, yaklaşık altmış yıl sonra Hild – Hellenkemper tarafından yapılmıştır⁹. Hill tarafından oluşturulan plan da eksiklikleri gideren bir çalışma olarak Olba Manastırı'na ait çalışmalar içinde önemlidir¹⁰. Prof. Dr. Emel Erten'in başkanlığında 2001 – 2009 yılları arasında sürdürülen Olba Yüzey Araştırmaları sırasında yapılan bitki temizliği çalışmalarıyla manastırda yeni mekânlar belirlenmiştir. Söz konusu mekânların yapı bütününe eklenmesiyle, kazı öncesi anlaşılabilen tüm mekânların kullanım önerilerine ilişkin ulaşılan yeni sonuçlarla birlikte çizilen plan, Özyıldırım – Ünalın tarafından gerçekleştirilmiş ve yayınlanmıştır¹¹. Olba Manastırı'nda arkeolojik kazılar başlamadan önce çizilen bu plan, manastırın çalışılan döneme değin hazırlanan en kapsamlı mimari çizimini oluşturması bakımından önemlidir.

Ancak, Olba Manastırı'nda başlayan arkeolojik kazılarla birlikte yapıda yeni mekânların varlığı ortaya çıktığı gibi çizimi, kazılar başlamadan evvel gerçekleştirilen mekânlarda mimari bakımdan bazı değişiklikler olduğu görülmüştür. Öte yandan söz konusu mekânların bazılarının kullanım amaçları, kazılardan sonra önerilebilmiştir. Bu bakımdan yeni sonuçlara dayanarak eldeki mimari çizimlerin geliştirilmesi de bir zorunluluk olarak ortaya çıkmıştır. Böylece Olba Manastırı'nda arkeolojik kazılar sırasında Rest. Uzm. Y. Mimar Ahmet Mutlu başkanlığındaki mimarlık ekibi tarafından gerçekleştirilen titiz çalışma sonucunda manastırın yeni planı için ayrıntılı bir çizim gerçekleştirilmiştir. Böylece yeni bir plan oluşturulmuş ve belirlenen mekânlar, söz konusu plan üzerinde gösterilmiştir (Lev. 2 ve 3). Yeni oluşturulan plan, manastırın devam eden kazılar sırasında ortaya çıkarılan mekânlarını en iyi şekilde göstermesi bakımından önemlidir.

Rest. Uzm. Y. Mimar Ahmet Mutlu'nun verdiği bilgilere göre, manastır yapısının rölovesinin hazırlanması aşamasına plan, kesit ve görünüş krokilerinin hazırlanması ve fotoğraf çekimi ile başlanmıştır¹². Plan, kesit ve cephe ölçümleri Leica TPS 805 Ultra Power marka total station ile yapılmıştır. Ölçümlerde 5, 10 ve 20 metrelik çelik metreler, jalon, profil tarağı, kullanılmıştır. Cephe ölçümlerinde fotogrametrik yöntemlerle belgeleme tercih edilmiştir. Alan çalışmasında yapılan ölçümler “pers-

9 Hild – Hellenkemper 1990, 369 - 370.

10 Hill 1996, 252 ve fig. 56.

11 Özyıldırım – Ünalın 2011, 164.

12 Olba Manastırı'nda Rest. Uzm. Y. Mimar Ahmet Mutlu, ölçüm operatörü Cafer Sözeri, ölçüm operatörü Erkan Kuri, taş ustası Gökhan Tepe, taş ustası Mahir Balcı görev yapmıştır. Çizim ekibi Rest. Uzmanı Y. Mimar Onur Karahan, Restaratör Mimar Barış Ulu'dan oluşmaktadır.

pective rectifier” programı yardımıyla iki boyutlu çizimler yapılabilecek duruma getirilmiştir. Manastır yapısının plan çizimi için total station ile taşlar tek tek ölçülmüş ve ölçülen yerler kalem ile işaretlenmiştir (Lev. 4). Ölçülen noktalar, alanda çalışma kolaylığı açısından A3 ebatlı kâğıtlara sığacak şekilde 1/20 ölçekli olarak hazırlanıp, çıktıları alınmıştır. Yerinde ölçülen noktalarla taşlar üzerindeki noktalar eşleştirilerek taşlar veya plan verecek tüm yapısal elemanlar tek tek çizilmiştir. Bu sayede yapı duvarlarını oluşturan taş, tuğla, harç gibi yapısal malzemeler yerinde tespit edilerek lejantlar halinde çalışma kâğıtlarına aktarılmıştır. Bu çalışma tekniği ile tüm malzeme ve hasar analizleri yapılarak doğru bir rölöve çalışması ortaya çıkarılmıştır. Alan çalışması sonrasında, yerinde yapılan ölçekli çizimler dijital ortama geçirilerek, mimari anlatım çerçevesinde paftalar haline getirilmiştir. Yapının plan, kesit, görünüş ve detayları ayrıntılı bir şekilde belgelenmiştir.

Galeri

Olba Manastırı'nın merkezinde 2013 kazısında iki ayrı mekân ortaya çıkarılmıştır. Bunlar; güney kilisesinin alt katında yer alan, güney odası olarak adlandırdığımız, düzgün kesme taşlarla oluşturulan taban döşemesine sahip doğu – batı doğrultusunda dikdörtgen planlı mekân ve mahzen olması gerektiğini önerdiğimiz, yaklaşık 320 cm. x 410 cm. ölçülerinde kısmen ana kayadan oluşturulan bölümdür¹³.

Manastırda 2014 yılında merkez mekândaki M4 açmasında gerçekleştirilen kazı çalışmasında, güney odası ve mahzeni batıda M4 açmasıyla belirlenen yeni mekân ile güneyden kuzeye doğru sütunlu bir galerinin ayırdığı tespit edilmiştir. Her iki bölüm, galeriye birer geçişle bağlanmaktadır ve geçişlerin arasındaki ana kaya düzleştirilerek duvar oluşturulmuştur. Aynı biçimde galeri, M4 açmasındaki yeni mekâna açılan bir girişe sahiptir ve galerinin güney bitimini merdivenlerin olduğu bölümün ana kayadan duvarı, kuzey bitimini ise manastırın kuzey duvarı oluşturmaktadır. Galerinin içten içe genişliği, ana kayadan oluşan duvardaki düzensizlik nedeniyle küçük farklılıklar göstermekle birlikte, kare sütun genişliği de dâhil olarak yaklaşık 1,05 m. ve kuzey – güney uzunluğu ise 9 m.'dir (Lev. 5).

Galeri, yine ana kayadan oluşturulan ve sütun olarak kullanıldığı anlaşılan, aralarında yaklaşık 160 cm. mesafe bulunan, köşeli üç adet

13 Özyıldırım 2013, 217.

blok taştan (=kare sütun) oluşmaktadır. Bu sayı, galerinin güney ve kuzey sonlarındaki yarım blok taşların, kullanıldıkları dönemde üç kare sütunla eşit yüksekliğe getirilerek kullanıldıkları varsayılarak beşe çıkarılabilir. Aradaki üç kare sütunun, ana kayadan ayırmadan yapılan çalışma ile buldukları yerde oluşturularak kullanılmaları ayrıca dikkat çekmektedir. En sağlam durumdaki tek sütunun tepe noktası tahrip olduğundan tam yükseklik ölçüsü alınamamış ancak günümüzdeki uzunluğu yaklaşık 195 cm. olarak belirlenebilmiştir.

Galerideki iki adet kare sütun, maalesef oldukça tahrip olmuştur. Sütunlardan biri kırılarak devrilmiş durumda, biri de neredeyse parçalanmak üzereyken kazıda bulunmuştur. Söz konusu ikinci kare sütun, Y. Mimar Ahmet Mutlu başkanlığındaki mimarlık ekibi tarafından korumaya alınmıştır. Kırık durumdaki kare sütun parçası, geçici önlemlerle sert xps levhalarla sarılmıştır. Ahşap strüktür ile desteklenerek yıkılması önlenmiştir (Lev. 6, 7 ve 8). Devrilmiş durumdaki diğer kare sütun için mimarlar tarafından yapılan incelemede –şimdilik- bulunduğu şekilde kalmasının, sütunun kaldırılması sırasında parçalanma tehlikesi nedeniyle daha doğru olacağı belirtilmiş ve bu nedenle olduğu gibi bırakılmıştır.

Manastırda Duvar Kullanım Çeşitleri

Yapılan kazılarla birlikte, Olba Manastırı'nda değişik duvar yapım tekniklerinin kullanımı belirlenmiştir¹⁴. Öncelikle ortalama 90 cm. x 40 cm. boyutundaki büyük bloklar halindeki kireç taşları, Olba Manastırı'nın güney ve batı sınırını belirleyen bölümlerde güçlü duvar sıralarını oluşturmaktadır.

Olba genelindeki mimari mekânların birçoğunda benzerleri görüldüğü gibi manastırda da ana kayanın düzleştirilerek duvar olarak kullanıldığı görülmektedir. Bu kullanım, manastırdaki en yaygın duvar kullanım biçimidir. Ana kayadan duvar olarak yararlanma, başta kuzey kilisesinin doğu ve kuzey duvarlarında, merkez kilisenin doğu ve güney bölümünde, Olba genelinde benzer kullanım örnekleriyle çok sık karşılaşılan merdivenlerde, güneydeki şapelin doğu ve kuzey duvarlarında, üst kat doğu duvarında gözlenmektedir.

Öte yandan mahzen olarak tarafımızdan daha önceki yayınlarda önerilen mekân ve inziva odasında ana kayanın sadece taşçı ustası tara-

14 Olba kenti genelindeki duvar teknikleri üzerine sevgili arkadaşım, Prof. Dr. Emel Erten, geniş kapsamlı bir çalışma hazırlamaktadır.

fından oyulmasıyla alan elde edildiği görülmektedir. Taşçı ustasının alet izleri, özellikle inziva odasının tavanında takip edilebilmektedir¹⁵. Burada dikkat çekici olan, her iki mekânın duvarlarında, manastırın diğer bölümlerindeki ana kayanın düzleştirilerek duvar oluşturulma kullanımından farklı olarak düzleştirme yapılmamasıdır. Bölümler, olasılıkla günlük kullanımın dışında olduğu için bu şekilde bırakılmış olmalıdır. İnziva odası, kişiyi dünyadan ayrı tutmak için olabildiğince doğal durumda bırakılmış olabilir. Mahzen içinse maliyeti yükselten bir çalışma yapmak yerine salt kullanım alanı açılması yeterli görülmüş olabilir.

Yapı içinde küçük kesme taşlarla oluşturulan bölümler, manastırda kullanımını belirlenen üçüncü duvar tekniğini oluşturmaktadır. Bu paket taş sıraları, manastır içindeki merkez mekânda iç duvarları oluşturmaktadır. Aynı düzendeki taş sırasından oluşan kuzey kilisesi *apsisinin* de ancak küçük bir bölümü günümüze *in situ* biçimde ulaşabilmiştir. Olba Manastırı'nda duvar farklı evrelerde onarım veya eklemelerle değişikliğe uğradığını göstermektedir.

M4 açmasının doğu kesitinde, güney odasının pencere açıklığının altında bulunan blok taşın kırık olduğu ve bu kırık bölümün pişmiş topraktan yapılmış tuğlalarla örülerek tamir edildiği, yapılan çalışmalarda belirlenmiştir (Lev. 9). Olba Manastırı'nda bu biçimde bir tuğla duvar oluşturulduğu önceki araştırma dönemlerinde tespit edilmediğinden bu bölüm, dikkat çekmektedir. Söz konusu bölüm, ana kayadaki aşınma nedeniyle duvar üzerinde tuğla ile yapılan tamiri göstermesi bakımından önemlidir. Tuğladan duvar sırasının olduğu yerde toprak renginin koyu kahverengi olduğu ve yumuşadığı gözlemlenmiştir.

Olba Manastırı'nda M4 açmasının doğu ve güney duvarlarında, toplam altı adet kare biçiminde, yaklaşık 5 cm. x 5 cm. boyutlarında kare biçimli, yaklaşık 9 cm. derinliğe sahip oyuklar tespit edilmiştir (Lev. 10). Merdivenin yer aldığı, ana kayadan oluşturulan güney duvarında bulunan iki adet kare oyuğun birbiriyle arasındaki mesafe 60 cm. olarak ölçülmüştür, ana kaya hemen tümüyle tahrip olduğundan bu duvarda başka oyuk olup olmadığı anlaşılamamaktadır. M4 açmasının doğu duvarında ise aralarındaki 60 cm. olan dört adet kare oyuk bulunmaktadır. Bunlar, üzerlerine ana kayayı kapatmak için kaplama levhalarının konması amacıyla yapılmış olmalıdır.

15 Olba'da yerel taş işçiliği üzerine bkz.; Akçay 2008.

Pithoslar

Bu çalışma dönemi içinde manastırda M5 açmasında yarısı kırık olarak bulunan, açmanın güneydoğu ve kuzeybatı köşelerinde yer alan iki adet *pithosa* ait parçalar bulunmuştur. Açmanın güneydoğu köşesinde kırık iki büyük ve üç küçük parça halinde bulunarak dikkatle çıkarılan birinci *pithos*, 88 cm. çapında, yüksekliği (kırılan bölüme kadar) 50 cm. ve dip çapı 25 cm. boyutlarına sahiptir¹⁶. *Pithosun* üzerindeki delik, metalin eritilmesiyle oluşturulan yaklaşık 1 cm çapında yama ile kapatılmıştır. Parçalar, Olba kazı evinde birleştirilmiştir (Lev. 11). Açmanın kuzeybatı köşesinde ele geçen kırık haldeki ikinci *pithosun* çapı 86 cm. olarak belirlenebilmişse de çok parçalı olduğundan yüksekliğinin ölçülmesi mümkün olamamıştır¹⁷.

Manastırın doğusunda, yapının yaslandığı tepede vadiden yaklaşık on beş metre yukarıya doğru, ana kayadan oluşturulan dar ve yer yer tahrip olmuş basamaklarla ulaşılabilen bir işlik bulunmaktadır. Manastırın merkez bölümündeki mahzen, yapının doğusunda bulunan işlik için yakın ve kullanışlı bir depo işlevi görmüş olmalıdır. Bilindiği gibi manastırlar, kendi masraflarını karşılayabilmek için zaman zaman ticari faaliyetlerde de bulunmuşlardır. Manastırlarda kalanların, Caesarealı Aziz Basileus'un manastırcılık sistemine göre 5. yüzyıldan itibaren çevrelerindeki arazilerde çalışarak tarımsal faaliyetlerde buldukları bilinmektedir. Ancak Olba Manastırının doğusundaki işliğin çok büyük olmayan boyutları nedeniyle ticari amaçlı kullanılmasından ziyade üzümüyle Eski Çağ'da ve hatta bugün de ünlü olan bölge açısından manastırda kalanların şarap ihtiyacını karşılamak için oluşturulduğu anlaşılmaktadır. Gelecek yıllarda yapılacak kazı ve çevre temizliği, bu işlik hakkında daha ayrıntılı bilgilere ulaşılmasını sağlayacaktır.

Olba Manastırında bulunan *Pithosların* yapının doğusunda yer alan söz konusu işlikle ilgili olması mümkünse de bu, olasılıklardan yalnızca biridir. Şöyle; *pithosların* kullanım çeşitleri içinde kuru bakliyat ya da değişik sıvıların depolanması da olabilmektedir. Bu nedenle ele geçen *pithosların* kesin olarak işlikle ilgileri olduğunu söylemek, en azından şimdilik mümkün görünmüyor. Manastırlar dışında evlerde de *pithos*, bir depolama aracı olabilmektedir¹⁸.

16 Hamur: Sert, kum ve taşçık katkılı, kırmızı (2. 5 YR 5/8) renkte. Dış yüzeyi: Açık kırmızı (2. 5 YR 6/8) renkte.

17 Hamur: Sert, kum ve taşçık katkılı, kırmızı (2. 5 YR 6 / 8) renkte. Dış yüzeyi: Kırmızı (2. 5 YR 6 / 8) renkte.

18 Doğu Roma döneminde Pessinus'ta bu şekilde kullanım örneği için bkz.; <http://www.>

Kiremitler

Olba Manastırı'nın tam olarak hangi tarihte terk edildiğini söylemek, bugünkü bilgiler dâhilinde mümkün görünmemekle birlikte yüzyıl olarak bir zaman dilimi belirlenebilmektedir¹⁹. İlk kez 2011 yılındaki arkeolojik kazılarla yapıdaki izleri belirlenen büyük bir yangından sonra manastırın terk edilmiş olması, arkeolojik kanıtlara dayanılarak söylenebilir²⁰. Olba Manastırı'nda 2014 yılı kazılarında da manastırın bir yangın geçirdiğini gösteren verilere ulaşılmıştır. M4 açmasında, manastırda ilk kazı döneminde karşılaşılan yoğun kül tabakası, açmanın kuzey ve güney kesitlerinde bu çalışma döneminde de belirlenmiştir. Bu kül tabakasından geçmiş kazı dönemlerinde olduğu gibi çok sayıda kırık parçalar halinde yanık çatı kiremitleri gelmekte ve bu durum, daha önce bilimsel yayınlarda önerilen manastırın bir yangın sonucu terk edildiği fikrini doğrulamaktadır²¹.

Manastır kazılarında bazıları yanmış, kırık parçalar halinde çok sayıda bulunan çatı kiremitlerinin verdiği tarih, manastırın son kullanım evresini belirleme açısından çok önemlidir. Belirlenen kiremitlerin çoğunluğunun üzerinde herhangi bir betim bulunmamaktadır. Ancak daire içine alınarak Yunan haçı biçiminde kabartma yapılan ve daire içine alınmaksızın haç kabartması yapılan iki ayrı tipte kiremitler, Olba Manastırı'nda bulunmaktadır ve genel olarak manastırdaki çatı kiremitleri, 7. yüzyıla tarihlenmektedir²².

Manastırda 2014 kazı döneminde bazı çatı kiremitlerinin köşe bölümlerinin üzerinde dalga motifleri yer alan örnekler de bulunmuştur. Öte yandan kiremitlerde görülen haç betimleri, Olba'da henüz örneğine rastlanmasa da Salamis kentindeki örneklerde görüldüğü gibi dinî yapıların yanı sıra bazı kamu binalarındaki kiremitlerin üzerlerinde de görülebilmektedir²³. Ancak Olba Manastırı'ndaki haç kabartmalı kiremitlerin kullanımı, söz konusu yapının Hıristiyan dinî yapısı olduğuna dair vurgu

eskisehirkulturenvanteri.gov.tr/detay.aspx?ID=25&turID=2.

19 Olba'nın terk edilmesine ait çok önemli değerlendirmeler içeren ve tarih öneren bir çalışma, Prof. Dr. Emel Erten tarafından yapılmıştır. Bu makale için bkz.; Erten 2014.

20 Özyıldırım 2012, 108 ve Erten 2014, 65.

21 Özyıldırım 2013, 216.

22 Özyıldırım 2013, 219 ve 220; Erten 2014, 65; Olba Manastırı'nın çatı kiremitleri ve çatı örgü sistemi hakkında kapsamlı bir çalışma için bkz.; Yıldırım 2014; Manastırdaki kiremitlerin arkeometrik değerlendirilmeleri de yapılmıştır, bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz; Akyol - Erten vd. 2013.

23 Coşkun 2007, 13.

ve manastırın kutsallığına işaret eden bir simge niteliğindedir. Kentte, en azından şimdiye kadar yapılan kazılarda bu yapı dışında haçlı kiremit örneği ele geçmemiştir.

Olba Manastırı kazısında Korinth tipi stroter kiremitlerin orta bölümünün dışı gelecek biçimde yüzeylerinde, daire içinde alınmadan kabartma haç betimi yapılan çatı kiremitlerinden örnekler ele geçmiştir²⁴ (Lev. 12). Daire içinde Yunan haçı kabartmalı olarak bulunan kiremit üzerindeki örnekler, manastırdaki ikinci tip haçlı kiremitlere örnek teşkil etmektedir²⁵ (Lev. 13). Önceki yıllarda manastırda gerçekleştirilen kazılarda toplam on sekiz adet ve 2014 kazısında ele geçen beş adet haçlı kiremitle birlikte toplam yirmi üç adet haçlı kiremit, şimdiye kadar bulunmuştur. Bütün bu haçlı kiremit örnekleri, ne yazık ki tüm olmayıp kırık parçalar halindedir.

Manastırdaki kazılar sırasında M4 açmasında yoğun yanık tabakası arasında, -150 cm.'de beş parça halinde tümlenebilen çatı kiremiti ele geçmiştir. Parçaların yapıştirılmasıyla tümlenen kiremit, manastırın merkez kilisesinin çatı kiremitleri formundadır. Üzerinde haç kabartması bulunmayan söz konusu kiremit, Korinth tipi bir stroter yani üç tarafı çerçevesi ve bir tarafı açık, ölçüleri 53 cm. x 40. 5 cm. olan dikdörtgen formda düz örtü kiremitidir²⁶. Şimdiye kadar Olba Manastırında gerçekleştirilen kazılarda kiremitlere ait tüm bir örnek bulunamadığından söz konusu kiremit, bu konuda bir ilk olması bakımından önem taşımaktadır²⁷ (Lev. 14 ve Lev. 15).

Sikke

Manastırdaki kazılarda bu yıl iki adet bronz sikke bulunmuştur ancak bunlardan biri tümüyle korozyona uğramış durumdadır. İncelemeye çalıştığımız sikkeninse ön yüzü tümüyle korozyona uğramış durumdadır. Arka yüzde, ayakta durur biçimde sağ elini sağa doğru uzatan bir Nikhe, güçlükle seçilmektedir. Nikhe'nin etrafında Yunanca, ΣΕΛΕΥ... ve ΚΑΛΥ... harfleri okunabilmektedir. Yazı, bir Seleucia ad Calycadnum sikkesi olduğunu göstermektedir ancak tarihlendirme konusu, sikkenin ön yüzündeki belirsizlik nedeniyle sorunludur. Benzer Nikhe betimine

24 Hamur sert, taşçık katkılı, kırmızımsı kahverengi (5 YR 4 / 3).

25 Ölçüleri: 20 cm. x 20 cm. Cidar kalınlığı: 1.8 cm. Hamur, sert, taşçık katkılı, pembemsi gri (7,5YR 6/2). İç yüzey kırmızı (2,5YR 5/8).

26 Erdoğan Yıldırım 2014, 55.

27 Hamur sert, kırmızı renkte bir hamura sahip, taşçık katkılı ve astarsız bir yüzeye sahip (2. 5 YR 5 / 6).

sahip başka sikkeler olduğu bilinmekle birlikte, İmparator Gallienus (260 – 268) dönemine ait bir sikke olması Olba'dan aynı imparatorun dönemine ait bir başka örnek de ele geçtiği için düşünülebilir (Lev. 16)²⁸.

Opus sectile

Olba Manastırı'nın değişik özellikler gösteren taban döşemelerine dair bilgiler, daha önce tarafımızdan yayınlanmıştır²⁹. Manastırın çeşitli bölümlerinde ana kayanın düzlenmesiyle oluşturulan zemin, olasılıkla kuzey kilisesinde kullanılan *opus sectile*, *atrium*da kullanılan kalın dikdörtgen taşlardan oluşturulan taban döşemesi, manastırın içinde güney odasında tespit edilen düzgün, ince dikdörtgen taşlardan oluşturulan taban döşemesi bilinmektedir. Kireç taşı yapıda kullanılmış, zeminde mermer kullanımına rastlanmamıştır. Manastır kazılarında *in situ* halde *opus sectile* henüz bulunamamıştır. Ancak kuzey kilisesinde yapılacak kazı çalışmalarında -söz konusu kilisenin oldukça tahrip olmasına karşın- *in situ opus sectile* kullanımını burada bulabileceğimizi umuyoruz. Öte yandan üzerindeki toprak yığını nedeniyle manastırın kuzeyindeki *atrium*un ve dolayısıyla taban döşemesinin sınırları da henüz belirlenebilmiş değildir.

Opus sectile biçimlerinin çeşitliliği açısından Olba Manastırı, zenginlik göstermektedir. Ancak 2014 yılında, iki adet olsa da (Ölçüleri: 5,5 x5 cm, cidar: 2,5 cm) ilk kez mermer *opus sectile* parçalarının kazıda bulunması, manastırın taban döşemeleri hakkındaki bilgilere yenilik katmaktadır (Lev. 17). Bilindiği gibi genel olarak Isauria ve Cilicia bölgeleri ile Olba kentinde mermer kullanımı örnekleri çok az görülmektedir. Söz konusu örnekler, mermer *opus sectile* parçaların taban döşemesinde kullanımının manastırda yer aldığını göstermesi bakımından dikkat çekicidir. Bu parçalar, kazılarda *in situ* halde bulunmadığından manastırın hangi bölümünde kullanıldığını belirlemek, bugün için mümkün değilse de kuzey kilisesinde kullanılmış olması, güçlü bir olasılıktır.

Sonuç

Olba Manastırı'nda mimari izleri takip etme ve yapının içindeki farklı bölümlerin taban döşemelerine dair yeni verilere ulaşabilmek için kuzey

28 Olba'da 2010 kazısında çıkan İmparator Gallienus dönemine ait Seleucia ad Calycadnum sikkesi için bkz.; Erten – Özyıldırım – Akçay 2011, 561.

29 Özyıldırım 2012, 108; Özyıldırım 2013, 218.

kilisesinde kazılar yapılması gereklidir. Öte yandan manastırın doğuya doğru yaslandığı tepede bulunan işlik ve çevresinin kazılması, manastırla işlik arasındaki ilişkiyi anlayabilmek ve manastır sakinlerinin geçim kaynakları konusunda yeni bilgilere sahip olmak bakımından kuşkusuz yararlı olacaktır.

Öte yandan Olba Manastırı hakkında çalışmalar, Prof. Dr. G. Koch'un da belirttiği gibi "... (Olba'daki) *manastırda yapılacak çalışmalar, Türkiye'deki Erken Hıristiyanlık Dönemi manastır yapılarına ilişkin bilgiler sunması açısından önemlidir...*"³⁰ ve birkaç yönden dikkati çekmektedir; Olba Manastırı kazıları, Erken Hıristiyanlık Dönemi manastır mimarisine katkıları bakımından Olba kenti için olduğu kadar Isauria bölgesi ve hatta *Asia minor* manastır sistemi için ilgi çekici bir örnektir.

Olba Manastırı, mekânlarının kullanım amaçları hakkında giderek daha çok bilgi sahibi olduğumuz mimarisi ile manastırlardaki yaşam ve kent – manastır ilişkisinin dinî ve ekonomik boyutunun incelenmesine dair çeşitli bilgiler vermektedir. Bu bakımdan Olba Manastırı'nda başlayan arkeolojik kazılar, Olba Manastırı'nın Hıristiyanlık dönemine ait verilerin elde edilmesine ve değerlendirilmesine olanak sağladığı gibi Olba'nın Erken Hıristiyanlık Dönemine genel anlamda ışık tutması bakımından da ayrıca önemlidir.

Bilindiği gibi Olba Manastırı'nda arkeolojik kazılar, 2011, 2012 ve 2014 yıllarında gerçekleştirilmiştir. Söz konusu üç dönemlik zaman zarfında, arkeolojik kazı ve araştırmaların sonuçlarına dair bilimsel makaleler yayınlandığı gibi manastırla ilgili iki Yüksek Lisans tezi de tamamlanmıştır³¹. Bütün bu çalışmaların olumlu sonuçları sayesinde Olba Manastırı'na ve Olba'nın Hıristiyanlıkla güçlü ilişkilerine dair bilgiler, artarak devam etmektedir.

30 Koch 2007, 240.

31 Olba Kazısı Başkanı Prof. Dr. Emel Erten'in danışmanlığında; Gaz Ü. Arkeoloji Bölümü'nde, Ardahan Ü. Arkeoloji Bölümü Arş. Gör. Yavuz Yeğin (MA) tarafından "Olba Manastırı Kazıları Mimari Buluntuları ve Kutsal Mekân İlişkileri" ve Arkeolog Ebru Erdoğan Yıldırım (MA) tarafından "Olba Manastırı Çatı Kiremitleri ve Örtü Sistemleri" başlıklı Yüksek Lisans tezleri tamamlanmıştır.

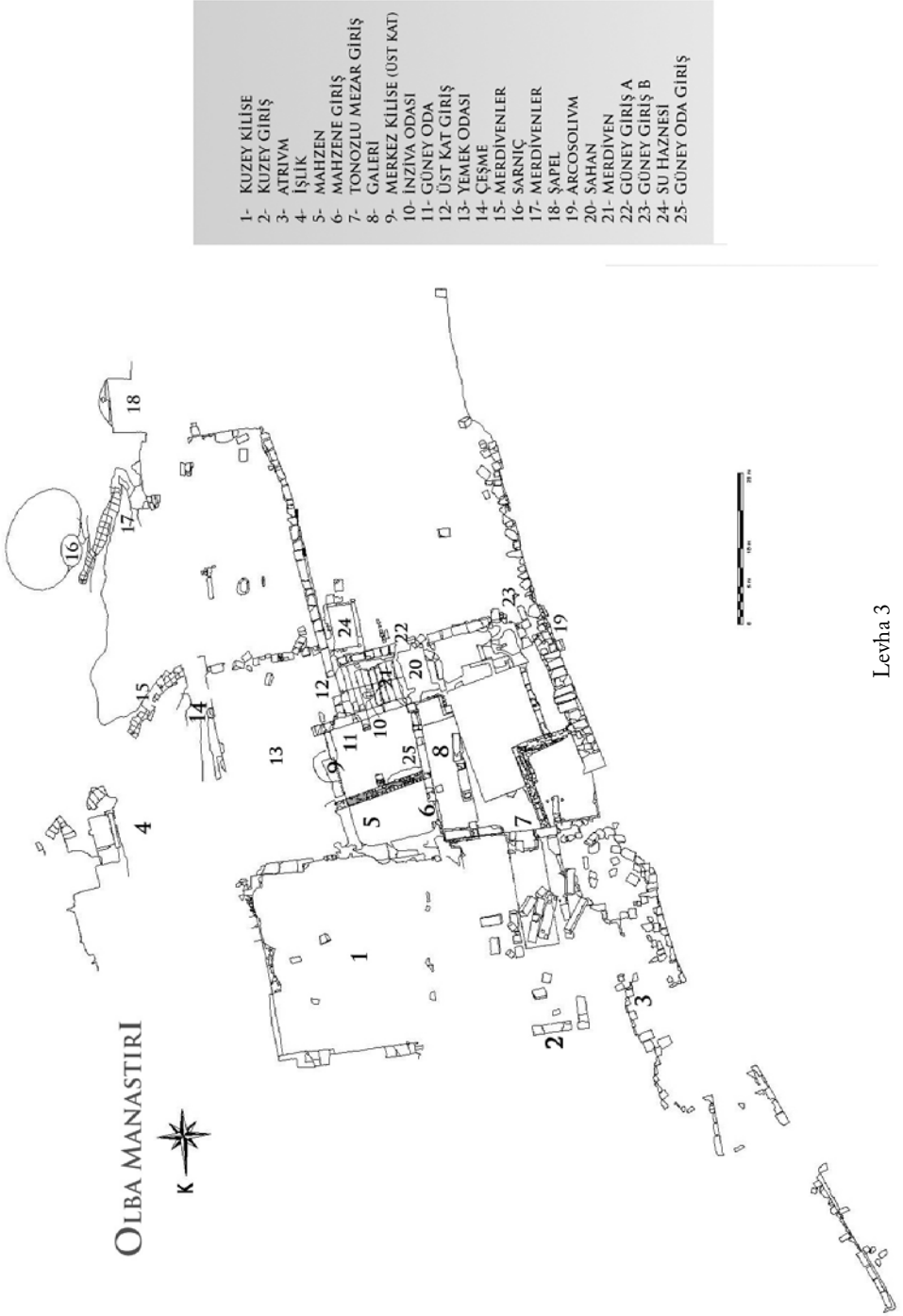
Levhalar

Levha 1

Levha 2

Levha 3

Levha 4

Levha 5

Levha 6

Levha 7

Levha 8

Levha 9

Levha 10

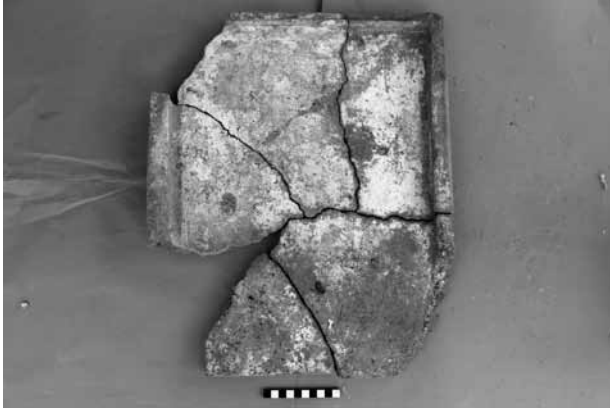
Levha 11

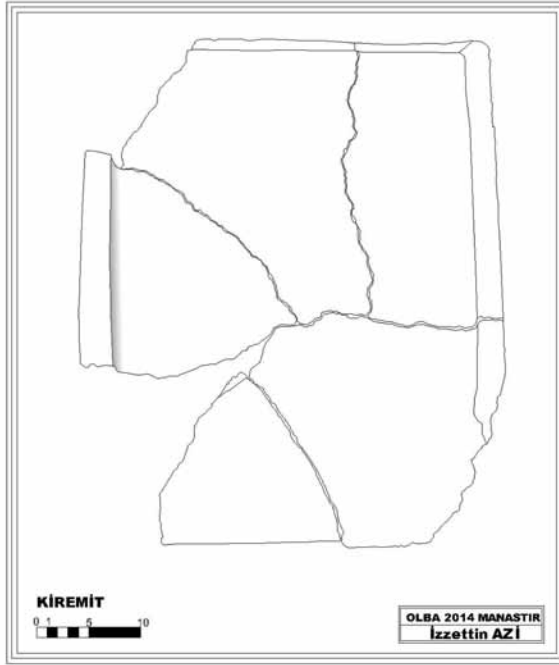
Levha 12

Levha 13

Levha 14

Levha 15

Levha 16

Levha 17

Kaynakça

Akçay 2008

Akçay, T., Olba'da Taş Ustaları Mezarları Işığında Yerel Taş İşçiliği, Olba S. XVI, Mersin.

Akçay 2011

Akçay, T., Olba'da Hıristiyan Mezarları, Seleucia ad Calycadnum Dergisi I, Ankara.

Akyol Erten 2013

Akyol, A., Erdoğan Yıldırım, E., Erten, E., Kadioęlu, Y., Olba Kazısı Kiremit Örnekleri Arkeometrik Çalışmaları, Seleucia ad Calycadnum Dergisi III, İstanbul.

Ayteş Canevello 2012

Ayteş Canevello, S., MÖ II. - MS IV. Yüzyıllar Arasında Cilicia'da Yahudiler, Seleucia ad Calycadnum Dergisi II, Ankara.

Coşkun 2007

Coşkun, A., "Salamis Kenti Çatı Kiremitleri Üzerine Bazı Gözlemler", Anadolu / Anatolia 33.

Erdoğan Yıldırım 2014

Erdoğan Yıldırım, E., "Olba Manastırı Çatı Kiremitleri ve Örtü Sistemleri" (Dan. Prof. Dr. Emel Erten, Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi), Ankara.

Erten – Özyıldırım – Akçay 2011

Erten, E., Özyıldırım, M., Akçay, T., Mersin Silifke Olba 2010 Kazısı, TC Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü KST 33, Ankara.

Erten 2014

Erten, E., "Arkeolojik Veriler ve Tarihsel Olaylar Işığında Olba'da Yerleşimin Son Bulması", Seleucia ad Calycadnum Dergisi IV, İstanbul.

Erten 2015

Erten, E., "Mersin Silifke Olba", Mersin Arkeolojik Kazıları ve Araştırmaları (Ed. Ü. Aydınöğlu), Mersin Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Mersin.

Hild – Hellenkemper 1990

Hild, F., - Hellenkemper, H., Kilikien und Isaurien. Tabula Imperii Byzantini, Österreische Akademie der Wissenschaften, Philosophisch – Historische Klasse Denkschriften.

Hill 1996

Hill, S., *The Early Byzantine Churches of Cilicia and Isauria*, Birmingham

Byzantine and Ottoman Monuments vol. I, Great Yarmouth.

Keil – Wilhelm 1931

Keil, J., - Wilhelm, A., Denkmaler aus den Rauhen Kilikien, Monumenta Asiae Minoris Antiqua, Manchester.

Koch 2009

Koch, G., *Erken Hıristiyan Sanatı* (Çev. A. Aydın), Arkeoloji ve Sanat Yay., İstanbul.

Özyıldırım 2003

Özyıldırım, M., “İlkçağ ve Erken Hıristiyanlık Kaynaklarında Olba ve Sözcüğün Değişik Kullanımları”, Olba VIII (Özel Sayı), Mersin.

Özyıldırım 2005

Özyıldırım, M., Erken Hıristiyanlık Dönemi Dinsel Tartışmaları ve Mersin Sınırları İçindeki Piskoposluk Merkezleri”, Mersin Ü., Tarih İçinde mersin Kolokyum II, Mersin.

Özyıldırım – Ünalın 2011

Özyıldırım, M., - Ünalın, S., “Isauria Dağlarında Hıristiyan Manastırcılığının Bir Örneği: Olba Manastırı”, Seleucia ad Calycadnum Dergisi I, Ankara.

Özyıldırım 2012

Özyıldırım, M., “Olba Manastırı Hakkında Arkeolojik ve Yazınsal Yeni Bilgiler”, Seleucia ad Calycadnum Dergisi II, Ankara.

Özyıldırım 2013

Özyıldırım, M., Olba Manastırı: 2012 Kazı Sonuçları ve Merkez mekânlar Üzerine Düşünceler”, Seleucia ad Calycadnum Dergisi III, İstanbul.

Özyıldırım 2015

Özyıldırım, M. Olba Manastırı, İnanca Yolculuk Mersin (Ed. M. Özyıldırım), Mersin Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yay., Mersin.

Yeğın 2015

Yeğın, Y., Olba Kazıları Mimari Buluntuları ve Mekân İlişkileri, (Dan. Prof. Dr. Emel Erten, Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi), Ankara.